

Kaks idealisti

Leeni Ploompuu ja Eduard Hubeli kirjavahetus 1906–1908

Tiina Ann Kirss*

Leeni Ploompuu-Vesterineni ja Eduard Hubeli, kahe noore eestlase tundeline ja intellektuaalne leestikeelne kirjavahetus kestis umbes kolm aastat, 1906. aasta sügisest kuni Eduard Hubeli abiellumiseni aprillis 1908. Leeni Ploompuu (1886–1972) oli pärit Kuusalu kihelkonnast, Kolga vallast, Laane talust. Tema vend Jakob, kes tegutses Tallinnas kirjastaja ja raamatukaupmehena, kasutas oma tihedaid sidemeid ja tutvusi Soomes, et leida oma nooremale õele võimalus Soomes keskharidust saada.¹ Leeni saadeti 1899. aastal rahvakooli inspektori O. A. F. Lönnbohmi hoole alla Kuopiosse,² kus ta lõpetas gümnaasiumi 1906. aastal ning astus seejärel Helsingi Ülikooli.³ Suved veetis Leeni kodutalus Laanel ja Tallinnas oma vennal abiks, kus ta 1906. aasta suvel Jakob Ploompuu juhitud majapidamiskooli sööklas töötades sai tuttavaks Eduard Hubeliga (1879–1957), kirjanikunimega Mait Metsanurk. Pikad suvised jalutuskäigud „vana valli peal“⁴ Kadriorus ja Lasnamäel olid tulvil mõttevahetusi haridusest, „Soome sillast“, lugemisest, isiklikest ideaalidest ning eesmärkidest. Kirjades on igatsust ja romantikat, teineteise hüüdnimena kasutatakse muinasjutust nimesid Salami (Hubel) ja Zulamith (Leeni). Vahetatakse mõtteid ühise tuleviku üle, nii aatekaaslaste, võitlejate kui ka paarina. Leeni silmis pidid abiellumise mõtted ootele jääma, kuni ta oma hariduse lõpule viib ning koju tuleb oma aateid ellu viima. Kas Leeni hoidis ka muudel põhjustel distantsi, lükates abieluplaane aina edasi, see kirjavahetusest mõistagi ei selgu. Hubeli kannatus katkes enne ja noorte teed läksid 1908. aastal lahku. Leeni jäigi Soome, kus ta abiellus metsateadlase Emil Vesterisega, ning temast sai aktiivne ühiskonnategelane, eesti keele õpetaja ning eesti rahvuslikkuse edendaja.

* Tiina Ann Kirss (1957), PhD, Tartu Ülikool, Jakobi 2, 51003 Tartu, vanemteadur mõtteloos, Eesti Kirjandusmuuseum, vanemteadur, Vanemuise 42, 51003 Tartu, tiina.kirss@ut.ee

¹ 20. sajandi esimesel kümnendil ei olnud eesti naisel võimalik saada kodumaal kõrgharidust. Hella Murrik-Wuolijoki (1886–1954) oli üks esimesi, kes pärast Tartu Puškini-nimelise tütarlaste gümnaasiumi lõpetamist sai ametliku loa astuda Helsingi Ülikooli (Leeni Ploompuu mainib ühes oma kirjas Hubelile, et ta oli Murrikut tänaval näinud). Oma mälestusi Helsingi Ülikoolis, ka keerulist protsessi, et sinna üldse jõuda, kirjeldab Hella Murrik-Wuolijoki oma raamatus „Ülikooliaastad Helsingis 1904–1908“ (tlk. Linda Viiding, Tallinn: Eesti Raamat, 1996). Mõned ettenägelikud jõukamad eesti vanemad saatsid oma tütreid Soome juba keskkoolipõlves, pidades seal saadavat haridust kodumaisest paremaks, mõeldes edasi ka Soomes kõrghariduse saamise võimalusele. Nii saatis Villem Reiman oma tütre Helmi Reimani (abielludes Neggo) Soome keskkooli, mille lõpetamisel astus Helmi Reiman Helsingi Ülikooli etnograafiat õppima. Aastal 1911 oli kodumaal naisüliõpilasteks pürgijatel kolm võimalust: käia vabakuulajana Tartu Ülikoolis või õppida ühel kahest Tartu Ülikooliga professorite ja õppekavade kaudu seotud, eelkõige naistele mõeldud kõrgematel erakursustel, prof. Rostovtsevi Tartu Eraülikooli looduslik-arstiteaduslikel segakursustel või prof. Jassinski ajaloo-keeleteaduslikel-õigusteaduslikel kursustel. Täieõiguslikeks üliõpilasteks võisid naisüliõpilased immatrikuleerida alles pärast Nikolai II manifesti 17. augustil 1915, mis andis naisüliõpilastele õiguse lõpudiplomile ja kutsetegevusele oma erialal. (S. Kivimäe, S. Tamul. Kõrgemast naisharidusest Venemaal. – Vita academica, vita feminea. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1999, lk. 89)

² „Eesti kirjanike leksikon“ (Eesti Raamat: Tallinn, 1995, 1997) mainib, et Leeni Ploompuu käis Kuopio ühiskoolis (kus olid poiste ja tüdrukute segaklassid). Esimene ühiskool Soomes avati Helsingis 1899. aastal.

³ J. Toomla. Mait Metsanurga kirjavahetusest Leeni Ploompuuga. – Keel ja Kirjandus 1979, nr. 11, lk. 678.

⁴ Vt. Eduard Hubeli kiri Leeni Ploompuule, lk. 2.

Leeni Ploompuu 1906. a. jõulude ajal.
EKM EKLA, A-130:69

Eduard Hubel, pühendusega Tallinnas 22. IV 1907.
EKM EKLA, f. 273, m. 3:2, l. 6

Kirjavahetuse kogum on ebaühtlane. Leeni kirjad 1906/07. õppeaastast on puudu.⁵ Hubeli kirjad Leenile on terviklikult säilinud. Kokku on käsikirjas 54 Eduard Hubeli ja 38 Leeni Ploompuu kirja. Kuni esimese allesjäänud Leeni kirjani, dateeritud 16. VIII 1907, saadetud enne Helsingisse naasmist, kuuleme vaid ühte häält, Hubeli oma, ehkki kirjade ülesehitusest ning küsimustele vastamisest saab Leeni kirjade temaatikat mõnikord välja lugeda. Üksikute eranditega on mõlema poole kirjade tüüpiline pikkus kolm või rohkem lehekülge, millele on sageli lisatud enne postitamist dateeritud lisalõigud.

Ei tohi unustada, et Leeni Ploompuu ja Eduard Hubeli kirjavahetus üle lahe vältas pingelisel ja keerulisel ajal. 1906. aastal käisid karistussalgad mööda maad, otsides 1905. aasta revolutsioonis osalenuid. Paljud revolutsioonimeelsed haritlased – kes olid põrandaalustest lugemisringidest osa võtnud, oma revolutsioonilisi vaateid ajakirjanduses avaldanud, miitingutel käinud või esinesid avalike kõnedega – viibisid maapaos ehk liikusid valepassidega Helsingi ja Mandri-Euroopa vahet. Maapagu ei olnud siiski „välismaa“: Soome oli Tsaari-Venemaa provints ning jutud salapolitsei jälitamisest polnud sugugi liialdatud. 1907. aasta sügisel saadetud kirjas mainib Leeni, et ta oli Helsingis põgusalt vestelnud „hra Mihkelsoniga“ (Friedebert Tuglasega), kes oli veetnud eelmise suve Ahvenamaal. Ka radikaalse ajalehe Sõnumed toimetaja Eduard Virgo, keda Leeni oma

⁵ Leeni Ploompuu palus oma arhiivi korraldada Emilie Mäkinenil, kes oli sündinud Tallinnas, õppinud Tartu Ülikoolis eesti keelt, kirjandust ja rahvaluulet ning 1930. aastal abiellumisel kolinud Soome. E. Mäkinen oli ka Leeni Ploompuu mälestuste kirjapanija (ta on kirjutanud ka mälestused A. H. Tammsaarest, mis ilmusid kogumikus „Mälestusi A. H. Tammsaarest“, Eesti Raamat: Tallinn, 1978). Olles saanud Leeni Ploompuult vastava loa, lisas Mäkinen personaalarhiivi juurde kirjavahetuse Mait Metsanurgaga, mille Mäkinen 1969. a. Eestisse tõi. (J. Toomla. Mait Metsanurga kirjavahetusest Leeni Ploompuuga)

kirjades mainib, oli 1907. aastal Venemaalt välja saadetud ja Soomes paguluses.⁶ Leeni kirjades nooreestlasi rohkem ei mainita, küll aga kirjutab Eduard, et ta on Tallinnas kokku puutunud Gustav Suitsuga.

Leeni ja Eduardi kirjavahetusest joonistuvad välja nende aated, tegevusväljad erinevates organisatsioonides ja ettevõtmistes, lugemus ja kultuurisündmused. Leenit sütitas rahva haridusega seonduv, eriti ühiskoolide rakendamine Eestis.⁷ Ta oli kärsitu ajakirjanduse joonealustes avaldatud kirjanduse suhtes, küsides Eduardilt, miks oli eestlastel vaja oma vaimu eksitada selliste teostega nagu Walter Scotti romaan „Lammermooori mõrja“. Hilissuvel 1907, enne Helsingisse sõitu ja õppeaasta algust kavatses ta käia oma kodutalu lähedal keelepärimust kogumas: „[– –] homme hommikul vara lähen hra agronoom Schulzenbergiga Kuusalu randa, mere äärde ranna rahva keelt kuulama. Olen päris rõõmus, et minna saan, et hra S. mulle seltsiks tuli. Üksinda poleks vahest viitsinud minema hakata.“ (24.–25. VIII 1907)

Oma kirjades väljendab Hubel – kes lapsest saadik on pidanud vaeste olude pärast kannatama – kahetsust, et majanduslikel põhjustel pidi ta kõrgharidusest ilma jääma. Sellegipoolest on ta järjekindel püüdlustes oma haridust iseseisvalt arendada: „Kordan praegusel ajal matematikat, õpin Prants. keelt ja loen Cicero kõnesid, mis mulle aga väga vastikud on. Mitte sellepärast, et nad raskes Ladina keeles on kirjutatud, vaid et neist kole enesekiitus igast reast vastu vahib. Igalt poolt kostab varjatud enesekiitus, ja peale selle Rooma võimumeeste kasude kaitsmine.“ (26. X 06) Küllaltki tihti on ta oma sihtide saavutamise osas pessimistlik, eriti kui ta end Leeniga võrdleb. Kurtes pikkade nürstavate tööpäevade, vaimse väsimuse ning peavalude üle, ei looda ta oma autodidaktilisest lugemusest ega prantsuse keele eratudidest suuri tulemusi. Ta palub Leenilt kohustuslikku lugemismäkirja Helsingi Ülikooli esteetika kursuse jaoks. Mitmetes kirjades on tunda Hubeli alaväärsustunnet võrreldes Leeniga, tema kadedust ja enesehaletsust: „... ma ei ole elus täit ülikonda saanud: käevarrase asemel on luigetiib.“

Kirjavahetuse ajal teenis Hubel leiba ajakirjanikuna Tallinna päevalehes Õigus⁸, vabadel tundidel tegeles ilukirjanduslike püüdlustega. 1906. aasta sügisel tundis tema näidendite vastu huvi samal aastal avatud uus kutseline teater „Estonia“, kus septembris etendati tema näidendit „Päikese tõusul“. Arvustused olid ärritaval vastukäivad.⁹ Teoksil oli ka proosatekst „Orjad“: kuigi Hubel on Leenile kirjutanud „sotsialismuse“ vastumeelsusest, on tema sotsiaalsete kihistuste seletused majanduspõhised. Kirjanik Metsanurk kirjutab Leenile, et ta mängib O. Hermanni sümfooniaorkestris viiulit, võtab osa Haridusseltsi kirjandusõhtutest, osaleb linnavalitsuse initsiatiivis kooliealiste laste üleskirjutamises (18. märtsil 1907) ning kuulub Eesti Kirjanduse Seltsi asutajate koosseisu. Ta käib küll „Estonias“ teatrietendustel, meelsamini aga seal toimuvatel kontsertidel.¹⁰ Kirjades on aga näha tajutud erinevusi Tallinna ja suurlinna Helsingi vahel, kuigi need on enamasti Hubeli ettekujutused – ta ei järginud Leeni kutset talle Soome külla tulla. Ühest oma põnevamast õhtust kirjutab Leeni Eduardile 29. oktoobril 1907: „Eile oli kaua aja päälle mingisugune rumaluste päev. Hommikul olin kirikusgi, aga seegi ei aidanud. Enne lõunat oli hr. Virgo¹¹ meil. Vaidlesime. Üsna lõbus on selle ringkonna ilmavaateid pisut tundma saada. Ja päälõunat vaatasin Canthi „Murdvargust“.¹² Säält läksin hää sõbra poole külasse ja olime kõik terve õhtu tulist koerust täis. Hra Virgo oli ka, ta võib aga nüüd kül „kodanlaste“

⁶ Eduard Virgo (1878–1938) naasis Eestisse aastal 1909.

⁷ Sel ajal kui Leeni ülikoolis õppis, olid naiste karjääriväljavaated piiratud. Kohalikke kooliõpetajaid valis vastav komisjon. Esimene eesti naiskoolmeister oli Helmi Pöld, kes valiti Iisaku vallas kooliõpetajaks aastal 1903.

⁸ Õigus ilmus Tallinnas 1907–1910.

⁹ Retsensioonid Virulasest ja Päevalehest saadab Hubel väljalõigetena oma 06.09.1906 dateeritud kirjaga kaasa, kirjeldades vastakaid arvamusi ja konflikte „Estonia“ ja „Vanemuise“ seltskondade vahel.

¹⁰ „Eile õhtuks (täna on pühapäev) olin Marie Mieleri kontserdile komanderitud. Tema laul meeldis mulle palju rohkem kui „Vanemuises“, kontsertil.“ (Hubel Ploompuule 01.10.1906)

¹¹ 1890. aastatel levisid mõisted *féminisme* ja *féministe*, mis märkisid kord naisemantsipatsiooni, kord naisõiguslust Mandri-Euroopa suurlinnades ja ka Venemaal. Ajaloolase Karen Offeni sõnusti oli sama sõna 1907. aastaks ingliskeelses ajakirjanduses kanda kinnitanud. „Naisküsimust“ arutleti mitmetes ajakirjanduslikes väljaannetes Saksamaal, Inglismaal ja Prantsusmaal, ning selle alla mahtusid paljud küsimused abielu, töö, eneseteostuse ja „vaba armastuse“ kohta.

¹² Minna Canth (1844–1897) oli soome naiskirjanik ja naisõiguslane, kelle radikaalsed vaated häirisid soome ühiskonda. Tema näidend „Murtovarkaus: Roinila talossa“ ilmus 1878.

üliõpilaste üle naerda. Naergu pääle, on temagi laps olnud. Säält läksime üheskoos õhtut sööma ja pääleseda automobiiliga mööda linna sõitma. Kel oli jo 12, kui koju tulime.“ Leeni ei olnud kirklik pidutseja, vaid karskusliikumise aktivist: päeval pärast piduõhtut oli ta üliõpilaste karskusliikumise koosolekul.

Siin avaldamiseks on Leeni Ploompuu ja Eduard Hubeli kirjavahetusest valitud kirju 1907. aasta hilisügisest ja 1908. aasta kevadtalvest, sest see ajalõik oli kirjasõpruse ja suhte jaoks kriitiline.¹³ Kirjades on jälgitavad uued ühiskondlikud vaated soorollide ja naiste laiendatud eneseteostusvõimaluste kohta. Olles vastu võtnud töökoha vene keele õpetaja asetäitjana Kuopio ühiskoolis, selgitab Leeni Eduardile enda ja oma kaasaegsete noorte naiste töö ja perekonnaelu väljavaateid ja valikuid. Samal ajal on kirjavahetuses pinna all vajadus otsustada ühise tuleviku võimalikkuse ehk võimatuse üle paarina. Leeni seisukohast peab ta ise tegema valiku traditsioonilise abielunaise-pereema ning töökeskse, majanduslikult ning psühholoogiliselt iseseisva elu vahel, sest tema põlvkonna naistel ei ole võimalik neid rolle kombineerida. Kuigi Leeni on kindlasti teadlik naisemantsipatsioonist ning sellest Soomes palju kuulnud, on tema pikk kiri teineteist välistavatest valikutest ka isikliku iseseisvuse manifest. Teadlikult kasutab Leeni mõistet „uus naine“, mida kasutasid uue sajandi esimesest kümnest alates naisõiguslased mitmel pool Euroopas.¹⁴ Hubeli vastuses Leeni „uhkele minale“ kõlab nii pettumus, solvumus kui ka kuri iroonia, eriti suhtes fraasiga „elu pidulauas istumine“, kui Leeni ilmselt astus hellale kohale. Hubeli vastus Leeni väidetele valikute ja loobumiste kohta on salvav, kohati isegi mõnitav. Leeni järgmisest kirjast on näha, et Eduard on teda mõtlema ning kahetsema sundinud. Kuigi ta oma seisukohti ja sihte ei muuda, laseb Leeni end sõbralikult korrale kutsuda. Kirjavahetus jätkub, kuni Hubel teatab lühikeses ettehoiatamisega oma abiellumisest Alma Aavikuga, kelle üks enesehaletsev kiri Leenile on Metsanurga-Ploompuu kirjavahetuse mapis.

Ploompuu ja Metsanurga lühikest aega kestnud tihedal kirjavahetusel on veel üks iseväärtus – see on läbini eestikeelne ajal, mil eesti haritlased vahetasid enamasti kirju saksa keeles. Otsust või põhjendust suhelda kirja teel eesti keeles kirjavahetuses ei leidu: kirjad olid vestluste jätk, keelevelik seega loomulik.¹⁵ Mõlemad korrespondendid mõistagi valdavad „kolme kohalikku keelt“, tsiteerides kirjanudustekste teineteisele nii vene kui saksa keeles, oletades vastastikut arusaamist. Keelelisest aspektist võib Leeni Ploompuu kirjades jälgida liitsõnade kokku-lahku kirjutamise erisusi (nt. pääleseda,), soomepäraseid keelendeid, mis omakorda tõstatavad küsimusi soome keele mõjust tema eesti kirjakeelele Eestist eemal veedetud aastatel.¹⁶ Selleks oleks vaja läbi vaadata ka tema teisi kirjavahetusi. Näiteid üleminekust saksa keelelt eesti keelele eestlaste omavahelistes kirjavahetustes leidub arhiivides vähe näiteid ning needki langevad ajavahemikku 1903–1910.¹⁷ Kindlasti pakuvad Ploompuu ja Metsanurga kirjad stiimulit keeleüleminekut lähemalt ning sügavamalt edasi uurida.

Artikli valmimist on toetanud Euroopa Liidu Regionaalarengu Fond (Eesti-uuringute tippkeskus), ning see on seotud Eesti Haridus- ja Teadusministeeriumi uurimisprojektidega IUT20-5 ning IUTT22-2, „Kirjanduse formaalsed ja informaalised võrgustikud kultuuriloo allikate põhjal“.

¹³ Alternatiivselt oleks võinud valida näiteid 1907. aasta septembrist, kui Leeni ja Eduard vaidlesid kirjaniku ühiskondlike ülesannete, proosa ja luule küsimuste üle. Neid kirju on ulatuslikult analüüsinud Jaan Toomla (J. Toomla. Mait Metsanurga kirjavahetusest Leeni Ploompuuga, lk. 678–687).

¹⁴ Karen Offeni järgi sai „uue naise“ (*la femme nouvelle*) mõiste alguse 1830. aastatel Prantsusmaal Saint-Simoni sotsialistlikes ringkondades. 1860. aastatel noppis mõiste üles Tšernõševski, iseloomustades haridust ja revolutsiooni pooldavaid naisi. „Uue naise“ kuvandit leidis olhralt ingliskeelsetes menuromaaniides ja teatrilaval, tuues mõningaid feministide poliitilisi eesmäärke ja taotlusi tavalugeja ette. (Vt. K. Offen. *European Feminisms 1700–1950. A Political History*. Stanford: Stanford UP, 2000, lk. 91.)

¹⁵ Eesti keeles kirjutamine võib olla teadlik otsus, nagu Friedrich Akeli kirjades oma kihlatu Adele Tenzile, kelle eesti keele oskust Akel parandada soovib. (vt. A. Schönfelder. „Ega Sa ometi pahas ei pane, et sulle eesti keeles kirjutat“. Friedrich Akeli kirjad tulevasele Adele Tenzile 1903–1905. – *Tuna* 2012, nr. 1, lk. 62–84.

¹⁶ Leeni kasutab sageli ka feminismi „jo“ mis võib tuleneda ta kodukandi murrakust: Eesti põhjaranniku keeles oli tunda soome mõjusid.

¹⁷ Friedrich Akeli kirjavahetus 1903–1907 Adele Tenziga koosneb 187 kirjast, millest 17 on eestikeelsed. Vaid Akeli kirjad on säilinud. (A. Schönfelder. „Ega Sa ometi pahas ei pane, et sulle eesti keeles kirjutat“, lk. 64)

Valik Leeni Ploompuu ja Eduard Hubeli kirju

1. Hubel Ploompuule

8/9. oktoobril, 1906.¹

Tahaks Sinule ilusa, pika ja sisurikka kirja kirjutada, aga siis peaks mul aega olema ennast põhjalikult välja puhata, siis mõni päev mõtteid koguda ja kõige viimaks neid ilusal kujul oma hea sõbrale avaldada.² Nüüd aga lepi sellega, mis ma Sulle keskööl kirjutan, väsinult ja äratüdinud kõigest sellest, mis nädala jooksul olen üle elanud. (On pühapäeva õhtu, ehk õigem öö).

Pildi eest tänan Sind südamest.³ Ja siis katsun Sinu viimase kui ka mõne eelmise kirja peale vastata.

Vabandan, kui Sulle vahest viimastes kirjades ülekohtu tegin. Tead ju, et ma halb inimene olen, ja taju oli viimasel ajal väga halb. Aga ma arvan, et ma oma kirjades, ja võib olla ka suusõnal, Sinu ees ka „mardisanti“ olen mänginud ja ennast parema püüdnud näidata kui ma olen. Kaeban ilmaaegu oma saatuse üle ja tunnen teiste üle kadedust. Ja olen ennast parema püüdnud näidata, kui ma olen.

– Seda, s.o. „mardisandi“ mängimist anna mulle andeks, Sa oled ju hää inimene!

Sa soovid, et ma oma ideaalid alles hoiaks. Kord olivad nad niihästi kui kadunud, see oli mineval kevadel, Tallinnas elades. Et ma veel teise oma sarnase idealisti leidsin, siis võid julge olla, et ma neid ei kaota, vähemalt mitte enne kui Sina. Ja see teine idealist olid Sina.

Sa küsid: Kas Sa ennast vahest ei peaks ümber muutma? Seda sa ei tohi teha. Ümbruskond muudab meid isegi kardetaval viisil oma sarnaseks. Meie peame kõigest jõust alati sellevastu võitlema, et meie ümber ei saaks muudetud. Oma sisemise inimesele peame truuks jääma. Ja kes iseenele ja oma ideaalidele truuks on jäänud, need on tõsiselt „suured“ inimesed olnud.

Mulle tulevad Ibseni „Rosmersholmist“ ühe tegelase sõnad meelde, kes oma vastase poliitikalisesest tegevusest rääkides, muuseas ütles: „Täl on väga suur võim rahva seas, sest ta on oma aated maha salanud.“⁴ – Võib ju olla, et meie ideaalides suurt võimu rahva seas võimata on kätte saada, sellegi pärast, peame oma idealisid pühaks.

Mäletan veel, kuidas mul esimesel korral, kui ennast sotsialismusega tutvustasin, see vastik ja võõras oli, et väljastpidiste paranduste abinõudega inimesesugu edenemise teel edasi tahetakse aidata. Juba siis uskusin ma ainult selle edenemise sisse, mis seest poolt tuleb. Sul on õigus, meie mõlemad võitleme ja teeme tööd selle heaks, et hää alus, mis igas inimeses on, jumaluse säde, võidule saaks. Üksik võitleja kaotab aga kergesti julguse ja lootuse. Ole ka Sina mulle heaks sõbraks, isegi siis, kui vahest oma teelt kõrvale peaks astuma. Sa tunnend mind kõige paremini ja saad siis põhjustest aru, mis mind seda tegema sundisivad. Siis tuleta kui hää sõber mulle seda meelde.

Sa räägid „elu proosast“, mis sõprust võiks tumestata. Kui kaua siis ikka niisugune sõna meie sõnaraamatus peab seisma. Puhtale pidada kõik puhas olema, ja mis puhas ei ole, seda ärgu olgu meie elus ega ka teiste elus. Aga sellest tahan ma kord Sulle õige pikalt rääkida kui aega olen saanud selle üle põhjalikult järele mõelda. Üleüldse nõuab minu ilmavaade veel mõndasugusid täiendusi ja parandusi, ma tahan enesele inimese ilmavaate luua, mille järele elades tarvis ei oleks kompromissid teha. Aga nüüd ei ole mul selleks aega. (Et Sa paremini aru saaks, mida ma siin mõtlesin, tuleta meelde, mis ma Sulle kord rääkisin: iga mõte, iga sõna, iga tegu olgu jumalateenistus.)

¹ KM EKLA 273, M 7-9:1-3, 5.

² Käesolev kiri on Mait Metsanurga seitsmes kiri Leeni Ploompuule. Esimene kiri kannab daatumit 6.–7. IX 1906. Leeni Ploompuu 1906. aastal Mait Metsanurgale saadetud kirjad on kadunud. Esimene säilinud kiri Leenilt Maidule [Eduard Hubelile] on kirjutatud Leeni kodutalust Laanel 16.VIII 1907.

³ Leeni poolt Eduardile saadetud foto on käesoleva artikli juures. Enne portreefotot saatis Leeni Eduardile foto Helsingi Ülikoolist, mida Eduard kohe tituleeris „lossipildiks“. (Vt. Eduardi kiri Leenile 24. IX 1906.)

⁴ Henrik Ibsen (1828–1906) avaldas oma näidendi „Rosmersholm“ 1886. aastal, selle esimene lavastus oli aastal 1887.

Soovid ühes kirjas, et mina Sind õpetaks tööd tegema. Tunnen, et ma isegi vilets töötaja olen. Ja võimata on ka teist õpetada tööd tegema. Ainuke, mis ma võiks ütelda, oleks see: tee tööd! Nagu ujudes ujuma, käies käima, kirjutades kirjutama õpitakse, nõnda õpitakse töötades töötama.

Sinu kirjad äratavad minus lootust ja julgust, ja kui ma nüüd Sinu pildi peale vaatan, siis tuletab see meelde, et tarvis on töötada, alatasa töötada, ja pildi pealt rändab pilk raamatusse... Aga tehtud saab nii lõpmata vähe, ja kui mõnikord nõnda väsinud olen, et õieti töötada ei jõua, siis tuleb väga paha tundmus, siis sosistab keegi: siin ilmas ei maksa abinõusid valida, siin ei maksa midagi pühaks pidada, ehk: mis tarvis ennast vaevata; vaata, kuidas ümberringi elatakse: iseenese lõbuks, käekatsutavaks lõbuks peab inimene elama... Kui välja saab puhata, siis on see kõik mööda. Et ma Sind nüüd alati näha võin, siis on see mulle suureks toeks.

Eile õhtu käisin Sinu venna⁵ ja vennanaise pool kursuse lõpupidul. Tulin õige hilja koju. Tundsini ennast seal nagu mujalgi väga üksi olevat. Sestsaadik, kui Sina ära läksid, ei ole enam kellegagi südamelikult, otsekoheselt ...rääkida. Kardan ju, et mõni sinna, südamesse, ideaalide peidupaika ka pilgu võiks heita ja katan seda sellepärast hoolega kinni; tund ei ole tulnud. Ja inimesed siin on tõepoolest väga väiklased, nii et hale on teisi näha. Ja kes ongi igapäevase elu tühjusest kõrgemale suutnud tõusta, need on sotsialismuse fanatismusega löödud, nõnda et nendega kui inimestega, midagi võimalik pole rääkida.

Täna käisin Kadrintalis ja koguni Lasnamäel ja saatsin Sulle sealt terviseid. Kas said kätte? Pead nad ilusasti kinni püüdma, Leenikene. Ja vaata, et Sa mulle võlgu ei jää!

Hoolimata sellest, et eile öösel kella 4 üleval olla, ei tunne täna kõige vähemast peavalu. Kell lõi praegu üks, uni on kadunud, isegi tuju on kaunis heaks läinud. Aga kirja lõpetan nüüd ära ja õpin veel natukene Prantsuse keelt, nõnda et oma tunniandjat homme oma teadmisega imestama võin panna (harilikult olen esmaspäevaks õige vähe õppinud). Kui Sa sellest kirjast midagi suurt, ilusat ehk head otsid, siis olen ma päris pahane Sinu peale.

Ela hästi!

Mait

P. Sc Ja kirjuta mulle õige pea!

2. Ploompuu Hubelile. (Tuglas oli sel 1907. aasta suvel Ahvenamaal.)

23/24 sept. [1907]

Oi, oli, kül väsitas ära see sõit, väsitas ja tüütas! Algas oli jo kohe halb; sain ligi tunni aega Tallinna sadamas oodata, tuule ja vihma käes külmetada. Ja kui siis viimaks lahtisel merel olin, kül aga siis mind vesi veeretis ja laine loputas. Kartsin juba, et merehaigeks jään. Kül oli ka, nii et vaene Leeni üsna halvast seisukorras oli. Sul oleks tõesti halemeel olnud. Kui ma aga selle külmetamise pääle mitte haigeks ei jää või vähemalt hirmsat nohu ei saa, siis on mul tõesti hää tervis. Ja H-s⁶ ei tahtnud kuidagi korterit saada, igal pool kui ennast pakkumas käisin, olid toad ära võetud. Viimati juhtusin „Fenniasse“ ja saingi sõbraliku toa siit. Et uni veel ei ole, kõnelen pisut Sinuga, räägin sulle jälle tühja juttu, nagu ei saaks sa seda igapäev küllalt kuulda. –

Kindel on aga see, et mul Tallinnas n.n. „sõpru“ ühtegi pole. Imestasin isegi, et mitte ainus hing mind saatma ei tulnud, imetasin ja rõõmustasin. Siis on minu „unviisakas“ olek ja torkavad sõnad ikka mõjunud. Olen päris uhke enese pääle ja tänulik sinu vastu, kes mulle seda kunsti õpetasid.

Eedikene, kas näed, kui kenasti kuu paistab? See paistis kenasti ka siis, kui laeval sõitsin, aga halvast seisukorras olles ei tulnud meeldegi mõnu maitseda hõbedast kuuvalgust, suurtest lainetest või tuule ja veevoogude kohinast. Nüüd on aga hädad ja ohud seljataga, sõbralik vaikus valitseb ümberringi ja kuu paistab aknast sisse. Per cruce[m] ad lucem.⁷

⁵ Jakob Ploompuu, raamatukaupmees, tõlkija, talupidaja (1872–1948).

⁶ Helsingis.

⁷ Valguseni jõuab ainult risti kaudu.

Nii tühjuse tundmus on südames. Kodurand see maha jäi, sinna jäi ka armas. Sina, kes mulle õpetasid elurõõmusid maitseda ja eluõnne tunda, sina oled sääl üksinda ja igavuses. Ja mul oleks sind siia nii väga vaja. Usu, ka mina olen siin üksinda, sellepääle vaatamata, et mul on Verotška ja Annikki ja mõned teised hääd, väga hääd seltsilised, kelle järel ka Eestis olles igatsen. Aga nemad ei saa minust ikkagi aru, ei oska kaasatunda nagu sooviksin, ei nad mõista mõtteid ülesarvata enne kui üteldagi jõuan. Seda kõik võid sina, sina aga. Miks ma sind nii väga siia ootan? Sellepärast, et siin väga palju ilusat on, millest ma ainult sinuga ühes võin täieliku rõõmu tunda. Oi oi, ei oska seda sõnadega seletada, kui väga sind siia tahaksin! Aga sa ju ei tule! –

Merel saadud külm ei taha kehast lahkuda ja arvan, et mõistlikum on praegu puhkama minna. Homme on uus päev, homme hommiku võtan hulga energiat kaasa, kui välja lähen, kui jälle elu minevaastastele roobastele juhtima hakkam. Energiat on palju vaja, on vaja selle silla ehitamiseks, millest sulle ühel ilusal õhtul kõnelesin.

Kui sa uneta öödel hommikut oodates ka vahest Leeni pääle mõtled, siis tea, et ta vaene hing sel ajal kül magab, aga et ta õhtul ja hommikul ja keskpäeval sind igatsedes mäletab, igatsedes, nagu kadunud kevadel.

Ela hästi, minu ainus sõber!

24.IX [1907], lõunal.

Õnn oli hää, leidsin Veera ülesse, ta oli meile jo korteri muretsenud, väikese sõbralise toa, nii et praegu juba kodus istun. Ja juba jõudsin mitme hää sõbraga kokkusaada. Eestlastest olen näinud preili Murrikut⁸ kaugelt ja hra Mihkelsoniga⁹ kõnelesin pisut. Oli suve läbi Ahvenamaa saarestikus möödasaatnud ja hiljuti siia tulnud. Otsis korterit nagu minagi. –

Ei jaksa praegu midagi mõelda, olen ikkagi veel eilsest pisut väsinud. Ja nohu on ka ja pisuke päävalu. Kül see ju varsti kaob.–

Mis arvad, kas hakkam „Maansmon lapsia“ ümber panema, või teeb seda jo keegi teine?

Võiksid mulle „Õiguse“¹⁰ tellida kuni selle aasta lõpuni, kuid pead ütlemä, palju sulle selle eesti võlga jääm. Saadaksin sulle hulga postmarkisid tasuta. Oleksin Tallinnas olles isegi tellinud, aga ei teadnud ju aadressi, enese aadressi nimelt.

Kirjuta ikka mulle üsna ruttu, ootan.

Adr. on Viron katu 9

Ela tervisel!

Leeni

Leeni Ploompuu suvel 1907. a. EKM EKLA, f. 273, m. 3:2, l. 13

⁸ Hella Murrik-Wuoljoki (1886–1954).

⁹ Friedebert Tuglas.

¹⁰ Mõeldud on päevalehte Õigus, mida anti välja Tallinnas 1907–1910, peatoimetaja M. Pung.

3. Ploompuu Hubelile

31/18.¹¹ okt.¹²

Kas mäletad, missugune tundmus siis rinda täidab, kui kaua kaua oled olnud kas paksus metsas, ehk ülepea kaugel sellest, mis inimeste lähedust meelde tuletab. Siis on mingisugune igavusetundmus rinnas, siis nagu igatseks inimeste järel. Ja mina olen nüüd nagu pisut üksinda. Tundub, nagu oleksid millalgi ammu ammu kirjutanud, nagu oleks see kõik mingisuguse uduse hämarikuga kaetud minevikus olnud, ja ma ei jõua oodata, millal sa jälle kirjutaksid. Ja ma pidin sulle hakkama meeldetuletama, et varsti kirjutaksid, pidin sulle ütleva, et mul pisut igav on, olgugi, et sul seda vaja poleks teada. –

Meie vana proua, ta on üsna vana juba, ta mängib klaverit.¹³ Öhtutel, kui kõik noored ära on, siis mängib ta kaua, tasa ja pikkamisi vanu romance`isid ja salongitükikesi, mis siis moodis olivad, kui ta noor oli: niisugusi ilusaid, väikesid ja kergeid tükikesi ta mängib. On midagi liigutav ilusat näha teda vanamoodi flygeli¹⁴ ees, küünlad kahel pool põlemas, vanad kolletanud noodid ees; ja mängija ise kõrvalge juustega ja kortsulise näoga mängib unistades Frühlingstraumi¹⁵ või mõnda sellenast; ja ma arvan ta silmades nägevat veel midagi nooruse läikest...

Kurb on ilm, vihmane ja külm, see teeb ka meele kurvaks. Ja pole ka midagi, mis tähena läbi halli igapäevase elu paistaks. Tahaks midagi ilusat kuulda, et jälle elada jaksaks, midagi, mis elu harmoneerib. Ilusalt on India elanikud enestele paradiisi ettekujutanud: Nirvana, igavene unustamine, igavene rahu, igavene mittemidagitahtmine, igavene kokku kõla. Praegu igatseksin sarnast Nirvanat, sest tüdinenud olen igasugusest „mässamisest.“ On mul aga siin ilmas ka Nirvana. Kus, kuidas, millal, seda Sinule seekord ei ütle. Aga salajas rõõmustan, et sarnane Nirvana minulgi on, on!

Minul on jälle uusi mõtteid. Sa pead nüüd otsekoheselt ütleva, kas sa neid eluõiguslikeks pead. Aga ma ei luba ometi, et vahest nii teeksin, nagu sina õigemaks pead. Ainult tahan Sinu arvamist teada.

Minule pakutakse koolijuhataja paik Kesk-Soomes, ühiskoolis. Peaksin sinna kas kohe pärast jõulut ehk jälle tuleval sügisel minema ja ühe aasta sääl olema. Praegune juhataja õpib Helsingis, tema asemikuks siis peaksin minema. Ja mind meelitab väga kord katsuda, kuhu ma õige kõlban ja mis jaksan ja ma arvan, et ma lähengi sinna. Kui ära tulen, siis on mul juba elunähtusi, mida kodumaal kasuga tarvitada võiksin. Ainult kahju on sinust, sa jääd ju niikaugemale, nii väga kaugemale. Suvel ja jõuluvaheajal oleksin muidugi kodumaal, aga siiski, igav mul oleks... Teiselt poolt meelitab võimalus ühiskoolis¹⁶ õpetajana tööd saada, vahest ehk läheks meil kord korda Eestis seda ilusat mõtet teoks teha, siis oleks mul Erfahrung`isid.¹⁷ Igatahes mõtlen asja järele ja ma ei salga, et see idee mulle meeldib, et see vahest mulle palju hääd teeks, kui tõesti selle teoks teen.

Kardan neid, kardan neid tumedaid mõtteid, mis sinule siis tulevad, kui mina ära olen, kui mina nende tagasitõrjumiseks midagi ei või teha. Mina ei tahaks, et nad sinule üksinda olles meelde tuleksivad, ei tahaks, et sina üksiolles neid eluõõ saladuslisi häälil kuuleksid. Ainult siis võiksid neid kuulata, kui mina sinu juures oleksin, sinu otsaesist paitades neid äraajada võiksin! Ainult siis võiksid tulla need tumedad mõtted, need mustad murekujud; ja ma tahaksin näha, mida nad õige võivad. Aga nüüd, nüüd on mul alati hirm ja kahju sind sarnaste öömõtetega üksinda olevat teades. Ei need ole häädeks seltsilisteks sinule, ei ole!

Kuidas ma sind kül rahustaks, kinnitaks? Ei kuidagi. Sul on ju omast kohast õigus. Niisugune elu, mäherdust praeguseaja kultuurainimesed peavad elama, on enam vähem loomulikult radalt kõrvale

¹¹ Siin on tegemist topeltdateeringuga, mida kasutati tol ajal sagedasti: daatum kirjutatakse nii vana kui uue kalendri järgi ehk siis märgitakse kirja alustamise ja lõpetamise daatumid.

¹² 1907.

¹³ „Vana proua“ on daam, kes üüris Leeni Ploompuule toa.

¹⁴ Tiibklaver.

¹⁵ Franz Schuberti (1797–1828) laul klaverisaatega, op. 89, nr. 11 (D911 nr. 11), 1827.

¹⁶ Soome keeles *yhetskoulu* tähendas kooli, kus tüdrukud ja poisid õppisid koos. Esimese ühiskooli lõi soome-rootsi pedagoog, poliitik ja feminist Lucina Hagman (1853–1946) Helsingis 1899. aastal. Samal aastal asutas Hagman naisühenduse Marta Liit ja 1907. aastal Soome naisliidu (Naisiasialiitto Union). Töökoht, mida Leeni Ploompuu oma kirjadest mainib, on Kuopio ühiskoolis.

¹⁷ Saksa k., kogemused.

kaldnud. Ja meie oleme mingisuguse ülemineku aja ohvrid,¹⁸ meie ei saa teisiti, aga vahest juba need, kes meie järel elusse astuvad; neil ei ole enam vaja komistada sääli kuhu meie kukkunud oleme. Ja teisi meiesuguseid on praegusel ajal küllalt. Iseäranis mitu noor naesterahvast ma tunnen. Ja praegusel ajal on selle klassi naesterahvastel kust mina pärit olen, võimata kahte hääd saada: kõrgemat haridust ja oma kodu. Teisest või teisest peab ta ilma olema. Ja tänini pole ma veel oma valikut kahetsenud. Ma tean, kui ma ei oleks praegust teed valinud, poleks ma vahest sugugi õnnelikum olnud. Ma poleks osanudgi vahest elult ta rõõmusid ja valusid nõuda. Kuidas ütleb aga Rousseau: see kes palju tunud on, see on palju elanud. Ja kui elu ka mulle ialgi õnne ei annagi, kui elu ei annagi mulle oma kodu ja inimesi, kes mind armastaksivad, kes minu armastust tarvitaksivad, siis annab ta ometi mingisuguse kahjutasu selle eest, annab töö, iseenast unustava, lõpuni kulutava töö.

Ja kui mul maailmaga arveid õiendada poleks, kui ma ka täitsa vaba oleksin, kes teab, kuidas siiski teeksin. Sa ju tead, et mingisugune suurepäraline tundmus rinnas on, kui ise saab enesele teed läbi raiuda, üksinda ööd ja pimedust trotsida. Ma usun, et ma katsumsin, kuni väsiks. Ja mul on alati väikene halemeel nende üle, kes 18–20 aastastel isamajast otsekohe enesele kodu hakkavad asutama, nad oleks võinud seda enne näidata, kas nad üksinda midagi võivad, nad peaks enne olema eluga silm silma vastu seisnud.

Ära mind nüüd valesti mõista. Sa ära ka küsi, kas sarnane iseenast kulutav inimene õnnelik on. Teatud mõttes muidugi. Ära ka arva, et ma seda elu õigeaks pean. Ei pea. Meie, praeguse aja inimesed peame valima. Tulevad generatsioonid saavad mõlemaid. Meie oleme ülemineku aja ohvrid, naisvabanemise, -emansipatsiooni ajajärgu töölisel, meie peame endid ohverdama. Ja need naesterahvad, kes enne meid naisvabastamise eest töötanud on, need on veel rohkem pidanud ohverdama, nemad ei saanud haridust ega olnud neil kodu ega lapsi, kes neid oleks armastanud; üksinda olivad nad aate eest võitlemas, päälegi puudusivad neilt kõige teravamad tööriistad; laialdased teadmised ja majandusline iseseisvus. Võib-olla, mõnele meist ei saa elu ajal isi kuuekest valmis, kui see ka nõigestest oleks, mõni väike tühikene¹⁹ jääb ikkagi puudu, millega elu kohta isegi suur tähendus oleks. Aga meie puudulise särgiga kaetud inimesekesed teame, et seegi aeg tuleb, mil elu suures varandusekambris igauhe jaoks valmis kuuekene on. Ja see teadmine annab jõudu ohvrit tuua, annab jõudu praeguste olude alla heita, annab jõudu otsustaval silmapilgul valida. Ja ära sina mõista meid hukka. – Ja nii meil „веселые годы, счастливые дни как вешняя воды промчались они“²⁰ kuiwas, kulutavas töös, kuni tuleb vanadus ja väsimus. Sarnase saatuse osalised oleme sellepärast, et praegusel ajal elame. See elu ei ole ometi tühine, meil on vahest olnud nooruse unistusi, oleme vahest armastanud ja vihanud, meil on midagi mäletada ja unustada.

Aga kahju on, et vahest mõni sinusugune meie läbi kannatada saab, seda sellepärast, et meil alati meeles ei seisa, et me valima peame, kunagi aga mõlemaid kätte ei saa. Ja valik ei tule alati korraga. Mina valisin juba sel ajal, kui minus veel naesterahvas ärganud ei olnud ja ma armastuse olemasolemise sisse ei uskunudgi. Usu, ma olen tõsiselt tööd teinud et seda uskumatust alleshoida suudaksin. Sa tead ju, kuidas see lõppes, tead, et see uhke „mina“ kaotas. No sina pole kül selle „minakese“ uhkust näinudgi. Ja nüüd ei tea ma, mis teha. Sina julgustasid mind uskuma, et ma ka seda teist omale suudan muretseda. Ja mina usun nii hää meelega selle ilusa võimaluse sisse. Usun sest ma ei taha teisiti uskuda. Sa jo tunned seda seisukorda, milles olen, tead, mis minu poolt oodata võib. Kui sina usud, et ma kord jaksan enesele inimeseõigused muretseda, siis usun seda ka mina. Ja meie mõlemad teame, et see töö palju aega nõuab. Mina ei raatsiks lasta sind nii kaua üksinda maailmas olla, päälegi sarnaste tumedate öömõtetega tegemist teha. Sina pead varsti saama enesele olevuse, keda sina armastaksid ja kes oma armastusega igasugused öömõtted kaugele

¹⁸ „Ülemineku aja ohvrid“. Sarnast mõtet arendab Aino Kallas oma monograafias „Noor Eesti: Näopildid ja sihtjooned“ (soome keelest tlk. F. Tuglas, Tartu: Noor-Eesti, 1921), vaadates tagasi „Noor-Eesti“ kümnele tegevusaastale. Kallas nimetab „üleminekuaja tegelasi“ eriti seoses A. H. Tammsaare loomingus esinevate tunnetega (vt. M. Hinrikus. Aino Kallas Taine`i lugemas: dekadentsist esseekogumikus „Noor Eesti“. – Keel ja Kirjandus 2010, nr. 10, lk 739–757).

¹⁹ Ilmselt mõeldud „tühikene“.

²⁰ „Elu rõõmsamad aastad, õnneajad on need – nad tormasid mööda kui kevadveed.“ Moto I. Turgenevi romaani „Вешняя воды“ („Kevadveed“).

ajaks. Sellepärast ütlen sulle, et lahtiste silmadega ja otsides maailmas kõnniksid: vast leidub „see“ nende hulgast, kellel pole vaja valida, kellel täieline õigus on täieliku ja paljuandvat elu enesele nõuda, kellel võimalik on elu täielikult ja tervelt maitseada. Siis saaksid sina õnnelikuks. Ja mina, noh, minul on mälestused, on südames püha paigake kuhu paha ei ole pääsenud, on armastus, mis täitsa minu enese on ja mida keegi minult äravõtta ei saa, minul on päälegi minu töö, mille jaoks mind kasvatati ja mille jaoks, nagu näitab, ma sündinud olen. See on minul.

Oi armas, ma ei tea, kas olen osanud nii kirjutada nagu tahtsin, nii et sa mind õieti mõistaksid. Ma olen tahtnud näidata, et minu seisukorras olevad inimesed õieti peaksid jääma sinna kus nad on – teehitajateks teistele õnnelikumatele. Ja sinusugusel on õigus elu pidulauale²¹ pääseda, sellepärast oleks kõige parem unustada need üleminekuaja inimesekesed ja hirvitada. Kui nad ka katsuvad astla vastu üleslüüa, sinusugustel on õigus elu pidulauale pääseda, sellepärast oleks ülekohus kui sind paluksin minuga seltsis oodata ja oodata, elu ilusad aastad möödaminna lasta ja oodata, kahtlast, tumedat tuleviku oodata ja selle paremuse sisse uskuda. Vahest on minulegi parem, kui tean, et ma mitte midagi oodata ei tohi, et midagi oodata ei ole. Ja kui sina ühekorra enam minu tahtmise ja jõu sisse ei usu, siis palun, ütle seda mulle. [---]

[---]

[---] Teispäeva hommikul, kui kirja saad, on mul kella 8-11-12ni eksam sugukeeltes.²² Mõttele siis kaastundmusega minu peal. Ja kirjuta, ootan seda alati!

Laup. õhtul 2. XI 07

20. X²³ [Leeni]

4. Hubel Ploompuule

23. X 07

Sain Sinu kirja küll hommikul tööle minnes, võtsin lahtigi aga aega oli vähe, ega tahtnud ka õnnelist silmapilku pealiskaudselt üle elada. Alles õhtusöögil sain esimese lehe läbilugeda. Jõudsin alles kl ½ 8 töölt koju. Siis hakkasin Sinu kõnet kuulama, ja nüüd, kus ma seda olen kuulnud, pean Sulle kohe vastama. Ja nüüd on niisugune tundmus, nagu ähvardaks taevas ja maa kokku langeda. Saada mu viimane kiri mulle viibimata tagasi, ma vaatan kas ma Sulle seal kahtlustamiseks põhjust andsin.²⁴ See oli minu taevariik ja Sa tõukad mind sealt välja. Ei ole kaua niisugust valu üle elanud, kui lugenud olin... „Aga kahju on, et vahest mõni sinusugune meie läbi kannatada saab“ („meie“ all on inimesi mõistetud, kellele elu kahjutasu nende ohvri eest annab). Kord ometi oled minu väiklusest täiesti aru saanud! Kord oled aru saanud, et mina nõnda suur ei ole, et väiklase õnne asemele suurepäralise kahjutasu: „töö, iseenesest unustava, lõpuni kulutava töö“ mõistaks valida!

Nii Leenikene! Meeleparandamine ei ole kunagi hilja! Aga ma tahaks vaadata, kas mu kiri selleks vahest põhjust ei annud.

Leenikene, ma püüan Sinust siiski aru saada. Kui tööpõld tõesti niisugune on, nagu näituses üks esimestest rahvatütardest olla – ja, siis võib selle eest kas või hinge õnnistus anda. На людях и смерть красна²⁵ ütleb vanasõna õigesti. Aga kui sa enesele sõjariistagi – hariduse – kätte oled saanud, kusagil nurgakeses, pimedas kõrvalises nurgakeses eluaeg kiratseda, noh, Leenikene, anna andeks kui seda kiratsemist õnne ekvivalendiks ei suuda pidada. Aga kas olin ma seda ära teeninud „sinusugustel

²¹ „Elu pidulauale pääsemine“ on väljendus, mis mõjus Hubelile õrritavalt, nagu sage mainimine ja ironiseerimine järgnevates kirjades näitab.

²² Mõeldud on läänemeresoome keeli.

²³ Siin on tegemist vana ja uue kalendri kuupäevadega. 20. X on asetatud 2. XI joone alla. Kaksikdaatumit (rööpselt vana ja uue kalendri järgi) on kasutatud ka kirja alguses. Leeni Ploompuu alustas seda kirja 31. (uue kalendri järgi) ehk 18. oktoobri (vana kalendri järgi) kuupäeval, ning lõpetas selle 2. novembril (uue kalendri järgi) ehk 20. oktoobril (vana kalendri järgi). Kuna kiri oli olulise ja emotsionaalse sisu ning kaaluga, oli kirjutaja väga hoolikas märkimaks, millal täpselt ta kirjutama hakkas ja millal lõpetas.

²⁴ Kiri, millele Hubel siin osutab, ei ole säilinud.

²⁵ Inimeste seas on surmgi kaunis.

oleks kõige parem elu pidulauale peaseda (seal sattuks ma kord lõbusasse tujusse, unustaks teravad sõnad ja hirvitamise); selle pärast oleks kõige parem unustada need üleminekuaja inimesekesed (Sa ei raatsi ennast komplimentidest ilma jätta ega mind torkamistest)“...Ja edasi: „Vahest on minulgi parem, kui ma tean, et enam mitte midagi oodata ei tohi, et midagi oodata ei ole...“

Kui Sa tõesti usud, et parem see Sulle on (aga praegusel silmapilgul teeb see sõna nii sügavat valu, et Sul minust hale oleks, kui Sa siin minu juures oleks), siis... miks räägid Sa rooside läbi? Ära vahest selle pärast midagi paremat tegemata jäta, et „Eedikene“ natukene aega kätt südame peal hoiab, et see nõnda kõvasti ei tuksuks, et „Eedikene“ mõnikord kurvalt kaugele põhja poole vaatab, kuhu keegi, Eedikese „õnn“ jäädavalt kadus. Sa oled otsekohene ja julgust ei ole ma näinud Sull puuduvat.

Nõnda siis, räägi siis Eedikeseaga otsekoheselt ja tõsiselt.

„Selle pärast ütlen ma Sulle, et lahtiste silmadega ja otsides maailma kõnniksid: vast leidub „see“ nende hulgast, kellel pole palju valida, kellel täieline õigus on täielikkude ja paljuandvat elu enesele nõuda...“

Nii Leenikene! Üks sõna valusam kui teine! Mina rakendagu hobune ette ja söitku küla mööda ümber. Ema mul ei ole, ema asemel õpetad Sina: pea silmad lahti! Siis leidub vahest „see“ [vahele kirjutatud] see leidub ometi – Leeni vaataks selle peale muidugi kui alama olevuse peale, see Leeni, kes ennast ülemate asjade heaks on ohverdanud, kuna „see“ ennast ainult elu lõbudele pühendab, elu ära magab, selle sõna otsekohesest mõttes, kuna Leeni „teed raiub“ tulevasele naisterahvale.

Vabanda, siis pean kõige oma valutava südamega koosolekule minema. Ainult niipalju ütlen veel, et iga inimene näitelavalist positsiooni armastab võtta.

Kesköö on ammu mööda. Aga veel on jõudu, on energiat, veel tahan ennast kaitsta ja kas ennast ainult.

Mina [olen] elu pidulaua tarvis? Mul on õigust selle peale? Sina pead ennast tööga vaevama. Selle üle saan ainult naerda. Tegelikult istud Sina ometi, oled istunud, istud praegu ja saad edaspidi istuma elu pidulauas, mina aga ei ole istunud. Oleks Sa siin olema, siis võiks seda *en detail* teha, nüüd ainult üleüldistes joontes.

Igaveses urkas üles kasvanud, päevavalgust kartes, mingisugust head eeskujut ei ole näha, viletsuses, söögi poolest riiete poolest, nõnda et koolis käies, maal koolis käies häbenedes ennast alati kõrvale hoidsid. Linnas kooliskäies, kus Sina kui vaha häid mõjusid vastu võtsid, elasin ühes viletsas kongis joodiku ja tiisikuse haige rätsepa juures, läbi ja läbi hukkaläind inimene, ülespidamine nii halb, et Sull läilus seda kuuldes peale tuleks, raha kopikut sai arva näha, suure hädaga makseti kõige hädalisemad võlad. Ja siis pärast koolikäimist mingisugust kohta ei saa, nälgi, vedele, muutu nii alatuks, kui tööta inimene muutuda võib [– – –] Ja nüüdgi, oota iga päev et lahti lastakse; palk nii väike et hädalisi võlgasidgi ära ei saa tasuda. (Ega Sa ometi ei arva, et luiskan). Ja Sina räägid, et mina võin pidulauda sööma minna ja vahest „selle“ kaasa võtta. See on põrgulik nali minu üle, ära teinekord nõnda enam üttele, Leenikene.

[Eduard]

5. Ploompuu Hubelile

3. IV 08

Väljas sajab lund, märga, rasket kevadist lund, ja mina ootan kevadet, seda õiget kevadet, mil hanged on ära ja kollase kulu alt roheline rohi tärkab. Sinna on aga veel kaua aega. Oodates elan hariliku elu, niisugust nagu alati. Ei ole enam viitsinud lugeda ja sellepärast – õmblen, õmblen kollaseid roosisid valgele riidele ja unistan suvest ja roosidest. Ühel õhtul olin viiulikontserdil, Soome kõigeparemat kunstnikku kuulamas. Ja eile olin vanasoomlaste pidul – tantsimas. Näed siis, et elan eht kodanlase elu. Mikspärast?

On vahest vaimustuse ilusaid silmapilkusidgi. Need tulevad koolis. Ei teadnud ma tänini, kui hea on õpetajatoolilt tähelepanekuid teha. Palju huvitavat näen õpilastes, palju ilusat. [– – –]

[---]

Minu kalendri järel algab suvi 30/17. mail, sest siis pääsen siit. Olen teinud plaanisid suve jaoks. Võiksid mind siit ära tooma tulla. Sõidaksime veeteed Punkaharja ja Imatra kaudu Viipurisse, säält Peterburgi ja koju. Aga ega sa ei tule. Loodan, et saan oma hää sõbra Eestisse tuua, kes minuga seltsis rannaküladesse läheks. Ja Tallinnas tahaks olla, kui oskaksin ennast sääll kuidagi kasulikuks teha. Ja Laanel ka.

8. IV Kiri on poolel ikkagi. Ei tahaksgi ärasaatmisega kiiret pidada. Vaiksetel silmapilkudel kui üksinda olen, siis on nii hea sinuga kõneleda. Ja sinule kirjutada on peaaegu niisama lõbus kui ainult kirja oodata. –

Huvitusega olen lugenud teie harutusi (või arutusi?) kirjanduslistel õhtutel, iseäranis naisküsimumse puutuvaid arvamisi. Kas tead, mina naeran alati, kui mehed naisküsimumsi harutavad. Anna andeks, see on vähe ironilisk naer. Aina meie ajani on naise ihu ja hinge uurimine, tema omaduste defineerimine meeste monopol olnud. Ainult mees arvas teadvat ja tundvat missugune on naine, mis ta tahab, tarvitseb ja mis ta väärt on. Ainult mees on teadnud, mis naisele siin maa peal õnneks ja taevase õndsuseks on olnud. Maailma kirjanduses ja maailma kunstis näeme toodeid naesest, mis mees täiesti enese küljeluust on teinud, näeme nendes naise niisugusena nagu mees teda enesele ettekujutab, ei niisugusena nagu ta on. Naist on peetud lilleks, inglisk, täheks taeval, rääkimata veel muust, kuid harva on teda inimeseks peetud. Sellest on aga naene pikkamisi uskuma hakanud, mis mees temast ütles ja arvas, ja on kaotanud oma enese mina. Need naesed mõtlevad meeste mõtteid, tunnevad meeste tundmustega. Need naesed on ebanaiselikud, mehelikud. –

Kuid on olnud naisi, ja neid on praegu, ja tulevikus on neid palju, kes meeste valmismõteldud vormi sisse ei sünni. Need naesed ei tee vanade definitsioonide järel, vaid mõtlevad ja teevad naiselikult, käivad oma mina järele. Ja sel ajal kui mehed vaidlevad, mis naisele lubatud on ja mis ei, mis naesed suudavad ja mis ei, leidub naisi, kes meestega võidu õpivad, eksamisid annavad ja tööd teevad – heade tagajärgedega. Ja need uueaja naesed ei ole ainult laste sünnitajad vaid ka kasvatajad, viimane ongi vast raskem kui esimine. Tallinna meestel näib olevat arvamine, et abielus olev naine tingimata kõõgitüdruk peab olema. Tuleviku ideal on ühiskõõgid, nii et see ilma palgata amet abielusolevatelt naistelt vast ehk peagi kaob. – Ei viitsi sinule siin protesteerida. Sinul näib jo olevat vähe kaastundmust uueaja töödegevate naiste vastu. Inimeste hulgas on palju isesuguseid karakterisi, mis kõik isemoodi mõtlevad ja teevad. Lubatagu kord naisele naiselikult mõtelda ja teha. Ärgu mõteldagu vormisid, milledesse iga naine peab mahtuma. Antagu naisele vabadus inimene olla, mõtelda ja teha nagu naise iseloom nõuab. Tunnen abielus olevaid naisi, kes õlikoolis õpivad ja kel lapsi on. Nende kodu on õnnelik, seda tean ka. – Minule on vastumeelt igasugune piiri panemine. Naisküsimumsist kõneledes tahavad mehed liiga palju ettekuulutada. Parajasti kui nad on saanud valmis mingi teooria, millejärel naine seda või seda ei suuda, sinna või sinna ei kõlba, ilmubgi naine sinna keelatud paigale. – See herra Peterson näib olevat täis eelarvamisi ja teoriasit. Tarvitab hästigi kareidaid sõnu. Tahaksin midagi sarnast talle vastu ütelda. Kevadel, kui siit ära jõuan, võiksite kord midagi sarnast sääll kõneleda. Tähaksin saada kuulda säälseid arvamisi ja vasteid.

Maapäev on laialisaadetud, inimeste näod murelikud. Algab jälle valimistevõitlus. Sotsialistid arvatavasti niisuurt hulka ei saa, selleasemel kasvab vanasoomlaste hulk. Nii arvatakse. Minu sümpaatia on täiesti vanasoomlaste pool. Kui need võidavad, pandakse kokku soomemeelne valitsus ja soomlane saab peremehena istuda omas toas. Ka õlikooli keel muudetakse ehk soomekeeleks. Sellest on kasu eestlastele, kes siis ikka rohkem üle lahe õppima tulevad.

Mina kasvatan roosisid ja narcissisid, mis juba nupul on. Varsti on mul palju õisi – kevade on tulnud.

Rõõmust meelt sulle, kevadist meelt. Teil on sääll vist juba lõokesi, kuldnokkasid, siin on lund palju. Põhjalas pikk on talv.

Kirjuta jälle üsna pea!

[Leeni]